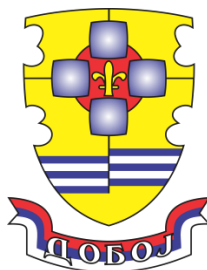

ГРАД ДОБОЈ

**IZVJEŠTAJ O OSTVARENJU GODIŠNJEG PLANA IMPLEMENTACIJE
STRATEGIJE INTEGRISANOG RAZVOJA GRADA DOBOJ
ZA 2017. GODINU**

Doboj, mart 2018. godine

IZVRŠNI SAŽETAK

Izveštaj o implementaciji Strategije integrisanog razvoja Grada Doboj (2011-2020), odnosno Revidirane strategije (2016-2020) ima za cilj da pokrene sve bitne aktere na razmišljanje i doprinese boljem donošenju odluka o realizaciji strateških prioriteta ekonomskog, društvenog razvoja i zaštite životne sredine, u okviru 4 definisana strateška cilja, odnosno 11 sektorskih ciljeva.

Planom implementacije za 2017. godinu bilo je predviđeno je provođenje 39 projekta ukupne vrijednosti 6.672.000 KM. U 2017. godini započeta je ili nastavljena implementacija 23 projekta u ukupnoj vrijednosti od 3.829.920 KM. Jedan projekat je u potpunosti završen, dok su ostali projekti koji su u implementaciji prvenstveno višegodišnji projekti. Dva nova projekta čija implementacija je započeta 2017. godine su dvogodišnji projekti i oba su uspješno realizovana na godišnjem nivou (izgradnja nove osnovne škole u Podnovlju i projekat Omladinske banke). Procenat realizacije projekata u izvještajnoj godini je 59%, u smislu broja projekata koji su bili u realizaciji u odnosu na broj planiranih projekata. Procent realizacije u smislu finansijskog plana iznosi 57,40%. Vrijednost realizovanih budžetskih sredstava je 1.576.100 KM od planiranih 2.575.000, a vrijednost realizovanih sredstava iz eksternih izvora je 2.253.820 KM, u odnosu na planiranih 4.097.000 KM.

Nakon dvogodišnjeg rada, Grad Doboj je krajem 2017. godine konačno stekao BFC SEE sertifikat i na taj se način pridružio još uvijek vrlo maloj grupi lokalnih zajednica u BiH koje nude povoljno poslovno okruženje. Sertifikat je dokaz da je Gradska uprava bitno unaprijedila svoj rad i odnos prema ekonomskom razvoju što u krajnjoj instanci treba da dovede do povećanja broja i vrijednosti investicija, a time i do zapošljavanja i ekonomskog razvoja. Tokom rada na ovom projektu znatno je unaprijeđen odnos sa poslovnom zajednicom u Doboj i on se sada u svakom pogledu može smatrati partnerskim. Kada se radi o velikim investicionim ulaganjima, važno je istaći izgradnju novog školskog objekta u Podnovlju, prvog poslije više decenija, za koji su pored budžetskih sredstava obezbijedena i ozbiljna donatorska sredstva. U oblasti zaštite životne sredine posebno je značajan projekat sanacije velike divlje deponije u Čivčijama Bukovačkim, najveće na teritoriji Grada.

Od važnih projekata čija realizacija još uvijek nije započela u punom smislu treba istaći projekat uređenja korita rijeke Bosne radi zaštite grada od eventualnih budućih prijetnji od poplave. Za realizaciju ovog projekta postoji projektno-tehnička dokumentacija. Ono što je dobro u vezi ovog projekta je da je Vlada konačno povukla koncesiju koja je deset godina bez ikakvih rezultata bila data stranom investitoru, čime je konačno otvoren put za početak aktivnosti uređenja korita rijeke. Štaviše, Grad je putem kreditnog zaduženja obezbijedio 300.000 KM kao polovinu svog učešća u prvoj fazi produbljivanja korita. Vlada je već obezbijedila drugu polovinu. Takođe, nema pomaka ni oko priprema za definisanje prostora za novu industrijsku zonu, s obzirom da Grad još nije došao u posjed zemljišta poljoprivrednih zadruga u stečaju, a ne rasplaže drugim zemljištem pogodnim za ovu namjenu. Najveći uticaj na slab finansijski efekat realizacije Strategije, pa i broj realizovanih projekata ima kašnjenje u realizaciji velikih kapitalnih infrastrukturnih projekata u oblasti vodosnabdijevanja, izgradnje kanizacionih kolektora i precrpne stanice u slivnom području 2. No, povoljno je to što su pored projektne dokumentacije za početak i realizaciju radova u 2018. godini obezbijedeni zavidni iznosi kreditnih sredstava, sredstava iz donacija, te usvojena odluka o novom velikom kreditnom zaduženju u 2018. godini za građevinske radove i otkup zemljišta.

U pogledu ostvarivanja sektorskih ciljeva, uočava se značajna pozitivna promjena u odnosu na prvi poluperiod implementacije važeće Strategije. Kao i do sada, da konstatovati da su najuspješnije realizovani sektorski ciljevi u oblasti društvenog razvoja i zaštite životne sredine, dok se još uvijek osjećaju poteškoće oko realizovanja ciljeva u oblasti ekonomskog razvoja. Tu je došlo do značajnog napretka u pogledu međusobnog odnosa lokalne uprave i privrednog sektora, stvorena je bolja komunikacija, održana su čak četiri sastanka Privrednog savjeta i donesen niz odluka o davanju podsticaja lokalnim preduzećima, ali i dalje ostaje evidentan problem nedostatka uređenih industrijskih zona. Dobar pristup Gradske uprave ogleda se u ulasku u proces BFC

sertifikacije jer strogi kriterijumi ovog standarda iziskuju potpunu promjenu stava i ponašanja u cijeloj ovoj sferi. Uporan rad i opredijeljenost lokalne Gradske uprave krunisani su dodjelom BFC SEE sertifikata Gradu Doboju, što ga je svrstalo u red gradova sa povonjnim poslovnim okruženjem. U sektoru društvenog razvoja bilježi se napredak u oblasti obrazovanja odraslih u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja, a značajno su unaprijeđeni uslovi za rad sa djecom i mladima dok napredak u pogledu poboljšanja uslova i usluga za socijalno isključene kategorije variraju zavisno od kategorije i planiranog programa/projekta.

1. UVOD

Strategiju integrisanog razvoja Grada Doboja za period od 2011-2020. godine izradio je Razvojni tim Grada Doboja (ranije, opštine Doboja) u periodu novembar 2009 – mart 2011. godine, u okviru Projekta integrisanog lokalnog razvoja (ILDPA), koji predstavlja zajedničku inicijativu Vlade Švajcarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP). Strategija integrisanog razvoja Grada Doboja usvojena je u 2011. godine na 24. redovnoj sjednici Skupštine, održanoj dana 29.03.2011. godine. Kao operativni instrument za realizaciju strategije, grad svake godine priprema trogodišnje planove implementacije (1+2).

Kao redovan korak u procesu izrade i realizacije lokalne razvojne strategije radi se srednjoročna revizija. Termin za izradu srednjoročne revizije za Grad Doboja bila je 2015. godina. Izradi revidirane strategije prethodila je evaluacija koju je izvršio konsultant odabran od strane UNDP-a. Nakon urađene evaluacije, uslijedio je proces rada na reviziji dokumenta, ponovo uz stručnu pomoć konsultanata koju je obezbijedio UNDP i koji su Razvojni tim i sektorske radne grupe vodili kroz proces. Rad na reviziji započeo je u septembru 2015. godine i prenio se u 2016. godinu. Revidirana strategija usvojena je na sjednici Skupštine Grada Doboja održanoj 20.08.2016. godine. Treba naglasiti da je termin za izradu srednjoročne revizije došao u pravo vrijeme zbog toga što su se u Doboju desila dva jako bitna zbivanja koja su značajno izmijenila uslove pa čak i strateške ciljeve koji su bili postavljeni u periodu izrade Strategije integrisanog razvoja. Radi se prvenstveno o katastrofalnoj poplavi iz 2014. godine koja je izazvala ozbiljan socio-ekonomski potres u zajednici, te promijenila prioritete ne samo u neposrednom periodu nakon poplave, nego i na znatno duži vremenski period. Drugi element promjene predstavlja izdvajanje teritorije Stanara i nekoliko okolnih mjesnih zajednica u novu administrativno-teritorijalnu cjelinu. S obzirom da je ovaj prostor bio direktno povezan sa izgradnjom nove termoelektrane, a koja je predstavljala jedno od strateških opredjeljenja – oslonca na energetske sektor i proizvodnju električne energije, izdvajanje ovog prostora ujedno je označilo i prestanak planiranja oslanjanja na proizvodnju energije i usmjeravanje ka novim odnosno preostalim strateškim pravcima iz Vizije razvoja.

Uprkos prolongiranju rada na reviziji, akcioni plan za implementaciju Revidirane strategije koji je razvijen tokom procesa njene izrade postao je osnova za implementaciju Strategije već tokom 2016. godine i ujedno je i podloga na kojoj je urađen ovaj izvještaj. Izvještaj se odnosi na implementaciju strateških, odnosno prioritarnih sektorskih projekata u 2016. godini, koji se po MiPRO metodologiji, planiraju uz konsultacije sa svim bitnim akterima u zajednici u svim fazama implementacije strategije.

Nosilac izrade trogodišnjeg Plana implementacije (1+2) kao i izvještaja za 2017. godinu je Odsjek za strateško planiranje i investicije u ovira Odjeljenja za strateško planiranje, evropske integracije i lokalni ekonomski razvoj, koji u Gradu Doboju obavlja funkciju jedinice za upravljanje razvojem. Izvještaj je pripremljen u saradnji sa predstavnicima svih unutrašnjih organizacionih jedinica Gradske uprave.

Podaci o implementaciji se kontinuirano prikupljaju tokom cjelokupnog perioda koji pokriva ovaj izvještaj i to korišćenjem alata za praćenje implementacije Strategije i na osnovu definisanih sektorskih i makroekonomskih pokazatelja. Podaci se timski analiziraju, na osnovu čega se priprema kvalitativni osvrt na posmatrani period implementacije, kao i pouke i preporuke za naredni period.

2. STRATEŠKI CILJEVI I PRIORITETI

2.1. Vizija

Revidiranom strategijom razvoja Grada Doboj za period od 2016-2020. godine, definisana je sljedeća vizija:

Doboj 2020. godine:

- razvijen saobraćajni, komunikacioni i privredni centar,
- sa razvijenom poslovnom infrastrukturom i pratećim uslugama,
- uređen i turistički atraktivan grad,
- kulturni, obrazovni i sportsko-rekreativni centar regije,
- sa znatno unapređenim kvalitetom života, ujednačenim u gradu i na selu.

2.2. Strateški ciljevi

Strategijom razvoja Grada Doboja za period od 2016-2020. godine, definisana su 4 strateška cilja:

Strateški cilj 1: Razvijen privredni sektor koji efektivno koristi saobraćajne i komunikacione prednosti Doboja;

Strateški cilj 2: Razvijeno seosko preduzetništvo i održiva poljoprivredna proizvodnja;

Strateški cilj 3: Regionalno konkurentni ljudski resursi i razvijena ukupna društvena infrastruktura i javne usluge;

Strateški cilj 4: Prostorno i komunalno uređena i ekološki napredna sredina sa razvijenom zaštitom od prirodnih i drugih opasnosti.

2.3. Sektorski ciljevi

Strateški prioriteti za razvoj grada su: ekonomski razvoj, društveni razvoj i zaštita životne sredine. U okviru ovih sektora, definisani su sljedeći ciljevi:

Ekonomski razvoj

Sektorski cilj 1: Poboljšano poslovno okruženje i razvijeni instrumenti podrške privredi;

Sektorski cilj 2: Privučene veće investicije, prvenstveno u oblastima industrije, distribucije i transporta;

Sektorski cilj 3: Povećanje obima poljoprivredne proizvodnje i radne angažovanosti seoskog stanovništva;

Društveni razvoj

Sektorski cilj 1: Unaprijeđene mogućnosti obrazovanja odraslih u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja;

Sektorski cilj 2: Unaprijeđeni uslovi za rad sa djecom i mladim;

Sektorski cilj 3: Poboljšani uslovi i usluge za socijalno isključene i ranjive kategorije;

Sektor zaštite i unapređenja životne sredine

Sektorski cilj 1: Povećana pokrivenost stanovništva vodovodnom i kanalizacionom mrežom;

Sektorski cilj 2: Smanjeni rizici od elementarnih nepogoda i drugih opasnosti;

Sektorski cilj 3: Unaprijeđena upravljanja čvrstim otpadom;

Sektorski cilj 4: Povećana energetska efikasnost i korišćenje obnovljivih izvora energije i zaštita vazduha;

Sektorski cilj 5: Uređena prostorno-planska i ekološka dokumentacija.

2. 4. Ključni planirani prioriteti i fokusi za posmatrani godišnji period (2017. godina)

Ključni prioriteti ekonomskog sektora

Plan ekonomskog razvoja Doboja u planiranom strateškom periodu usmjeren je korišćenje povoljnog geosaobraćajnog položaja za stvaranje atraktivne poslovne lokacije i izgradnju povoljnog poslovnog okruženja, te podsticanje investicija prvenstveno u oblastima industrije, distribucije i transporta. Ovo sve treba da doprinese bržem razvoju privrede i povećanju broja zaposlenih. Takođe, unapređenje tržišne povezanosti poljoprivredne proizvodnje i ruralni razvoj bi trebalo da dovedu do povećanog obima poljoprivredne proizvodnje, povećanih prihoda i radne angažovanosti seoskog stanovništva.

U skladu sa definisanim sektorskim ciljevima, ključni prioriteti ekonomskog sektora za 2017. godinu u okviru Programa unapređenja poslovnog okruženja bili su:

Projekat poboljšanja poslovnog okruženja (BFC SEE sertifikacija); jačanje jedinice za upravljnje razvojem; izrada Programa podsticaja proizvodnim preduzećima.

U okviru programa promocije investicionih mogućnosti Grada Doboja: promocija Doboja kao atraktivne investicione lokacije; privlačenje investitora u postojeće industrijske kapaciteta grada Doboja.

Prioriteti u okviru Programa unapređenja tržišne povezanosti poljoprivredne proizvodnje: povezivanja poljoprivrednih proizvođača i prerađivačkih kapaciteta; program podsticaja poljoprivredne proizvodnje; zaštita, odnosno revitalizacija degradiranog obradivog zemljišta.

U okviru Programa ruralnog razvoja: Uspostavljanje malih biznisa u seoskim MZ; Proširenje kapaciteta ponude usluga u oblasti seoskog turizma na području planine Ozren; izrada tematske strategije ruralnog razvoja Grada Dobj.

Ključni prioriteti društvenog sektora

Ključna težišta razvoja društvenog sektora Grada Doboja određena su na osnovu analize u ovoj oblasti, koja ukazuje da je infrastruktura u oblasti obrazovanja i zdravstvene zaštite dobro razvijena. Mora se naglasiti da je Dobj jedna od rijetkih lokalnih zajednica u BiH koja je uspostavila efektivne institucije za prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i osposobljavanje odraslih osoba. Zbog toga su ova težišta usmjerena na unapređenje mogućnosti obrazovanja odraslih u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja. Poboljšanje uslova za rad sa mladim i razvoj infrastrukture i sadržaja u oblasti kulture i sporta, te poboljšanje uslova i usluga za socijalno isključene kategorije.

U društvenom sektoru za 2017. godinu u Programu za prekvalifikacije i zapošljavanje ključni prioriteti bili su: povećanje kapaciteta za prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i osposobljavanje; podrška samozapošljavanju i zapošljavanju dokvalifikovanih i prekvalifikovanih lica u sektorima sa najvećim potencijalom;

U programu podrške razvoju i obrazovanju djece i mladih: podrška razvoju omladinskog preduzetništva; proširenje kapaciteta za cjelodnevni boravak djece u predškolskoj ustanovi.

U programu razvoja kulture i sporta: jačanje veza sa dijasporom;

U programu povećanja kapaciteta za socijalno isključene kategorije: proširenje kapaciteta centra zdravstvene zaštite; podrška povećanju kapaciteta Centra za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju;

U programu poboljšanja usluga za socijalno isključene kategorije: implementacija Lokalnog plana akcije u oblasti invalidnosti; unapređenje sistema podrške starim i iznemoglim licima koja žive sama.

Ključni prioriteti sektora zaštite životne sredine

Analiza je pokazala da na području Grada Doboja imamo nedovoljnu pokrivenost stanovništva vodovodnom i kanalizacionom mrežom. Povećanje ove pokrivenosti je način kako više stanovnika može dobiti pitku vodu iz kontrolisanih izvora i kako više otpadnih voda može biti regulisano na kontrolisan način. Takođe, poplava iz 2014. godine je pokazala koliko je lokalna zajednica ranjiva na pojavu ovakvih opasnosti, pa je smanjenje rizika od elementarnih nepogoda i drugih opasnosti takođe važno uporište u ovoj oblasti. Poplava je, takođe, dodatno pogoršala problem sa odlaganjem čvrstog otpada, pa je i to problem sa kojim se moramo suočiti. Energetska efikasnost, posebno u urbanom dijelu, identifikovana je kao oblasti u kojoj postoji značajan potencijal za zaštitu životne sredine, koji se istovremeno može staviti u funkciju privrednog i društvenog razvoja. Na kraju, ništa od ukupnog razvoja nije moguće planirati na pravi način bez kompletiranja nedostajuće prostorno-planske i ekološke dokumentacije.

Prioritetne aktivnosti svrstane su u program unapređenja komunalnih usluga, program zaštite stanovništva i imovine od elementarnih nepogoda i drugih opasnosti, program unapređenja upravljanja otpadom, program energetske efikasnosti i program izrade prostorno planske dokumentacije. Svaki program obuhvata niz aktivnosti projekata i mjera od kojih svakako treba istaći one koji se odnose na zaštitu stanovništva i materijalnih dobara putem materijalnog i stručnog jačanja sistema civilne zaštite i vatrogasne službe, kao i kontinuirani proces deminiranja na prioritetnim lokacijama zbog poznate činjenice da je Doboje jedno od minama najzagađenijih područja u BiH.

2.5. Zbirni pregled prioritetnih projekata i okvira za njihovo finansiranje obuhvaćenih trogodišnjim Planom implementacije od 2017-2019. godine

Za planski period od 2017-2019. godine ukupno je planirano 64 projekata. Posmatrajući po razvojnim sektorima za period od 2017-2019. godine, u sklopu ekonomskog sektora je ukupno planirano 17 projekata, u društvenom sektoru 16, te u sektoru zaštite životne sredine 31 projekata. Za realizaciju ovih projekata planirano je ukupno 21.245.000 KM, od toga iz vlastitih izvora 7.426.000 KM, iz eksternih 13.819.000 KM. Prosječna godišnja budžetska ulaganja u strateške projekte iznose 8,2% budžeta Grada Doboja.

Što se tiče izvora eksternog finansiranja, najznačajniji predviđeni izvori za period od 2017-2019. godine su iz sredstava nadležnih ministarstava u Vladi Republike Srpske, kreditnih sredstava, te iz stranih donacija (EU/UNDP, USAID, Vlada Švajcarske i dr.). Dio donatorskih sredstava već je bio dogovoren u okviru programa otklanjanja posljedica poplave koji su se prenijeli i u 2017. godinu, a postoje i projekti koji se gotovo u kontinuitetu odobravaju od pojedinih donatora.

U navedenom trogodišnjem periodu najviše sredstava planirano je u sektoru zaštite životne sredine – 14.385.000,00 KM (4.362.000 iz budžeta + 10.023.000 iz eksternih izvora), potom za društveni razvoj – 4.756.000 KM (1.670.000 iz budžeta + 3.086.000 iz eksternih izvora), a zatim za privredni razvoj – 2.104.000 KM (1.394.000 iz budžeta + 710.000 iz eksternih izvora). Sektor zaštite životne sredine nosi najviše sredstava zato što on obuhvata velike investicione projekte u oblasti infrastrukture, zaštite od poplava i drugih vrsta prijetnji, te obuku i opremanje specijalizovanih jedinica i službi za zaštitu stanovništva, mjere energetske efikasnosti, upravljanje otpadom i sl.

3. PREGLED IMPLEMENTACIJE STRATEGIJE INTEGRISANOG RAZVOJA

3.1. Sažet osvrt na prethodni period implementacije (od početka realizacije strategije)

Pregled realizacije Strategije zaključno sa 2014. godinom podrobno je obrađen u dokumentu „Izveštaj o evaluaciji strategije integrisanog razvoja Grada Doboj za period 2011-2020. godina“, koji je bio u prilogu izvještaja za 2015. godinu.

Sažetak realizacije Strategije u 2015. godini:

Zbog vanredne situacije i poremećaja koji su nastupili u redovnom funkcionisanju lokalne uprave, u Doboju nije urađen godišnji plan implementacije Strategije za 2015. godinu. Stoga je kao osnova za izvještavanje za 2015. godinu služio je Akcioni plan implementacije za period 2013-2015. godina, kao posljednji relevantan plan urađen prema Metodologiji. Akcionim planom za implementacije u 2015. godini bilo je predviđeno 13 projekata ukupne vrijednosti 322.000 KM. Od ovih 13, za 5 projekata Akcionim planom bila je predložena struktura finansiranja u 2015. godini, dok je za ostale projekte struktura finansiranja bila nedefinisana. Tokom 2015. godine aktivno se radilo na implementaciji 4 od navedenih projekata dok su narednih četiri programa bila obuhvaćena implementacijom, ali ne direktno kroz projekte koji su bili planirani Akcionim planom, nego putem drugih projekata koji se mogu svrstati pod iste programe. Pet projekata nisu implementirani niti je mogla biti uspostavljena veza između novih projekata i programa kojima su oni pripadali.

Jedini projekat koji se može smatrati u potpunosti realizovanim je igradnja Centra za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju koji je tokom 2015. godine završen i otvoren. Drugi projekat koji se može svrstati u ovu kategoriju je upotreba obnovljive geotermalne energije koji je završen u fazi istraživanja, ali koji će imati svoj nastavak u eksploatacionoj fazi. Priroda ostalih projekata iz Akcionog plana koji su imali realizaciju u ovoj godini je takva da oni iziskuju dugogodišnju aktivnost, a neki od njih spadaju u trajnu kategoriju.

Projekti koji uopšte nisu realizovani tokom 2015. godine uglavnom su obustavljeni zbog promjene prioriteta nakon poplave (razvoj turizma, izrada studije za posebnu industrijsku zonu, edukacija o upravljanju projektnim ciklusom, očuvanje kulturne baštine). Neki projekti su zaustavljeni iz administrativnih razloga (izrada prostorno-planske dokumentacije). Dio projekata nije direktno realizovan ali su realizovani drugi u istoj programskoj grupi jer su se nametnuli kao prioriteta s obzirom na vanredne okolnosti. Ipak, ovo se ne može smatrati nedostatkom u implementaciji jer su benefiti od realizovanih projekata mnogostruko veći i imaju dalekosežne pozitivne rezultate u odnosu na one koji su bili planirani u redovnim okolnostima. Oni su ujedno i pokazatelj spremnosti zajednice odnosno JLS da kvalitetno odgovori na određene izazove.

Finansijski pokazatelji realizacije strategije u izvještajnoj godini su impresivni s obzirom na Akcioni plan, ali to je dobrim dijelom i zato što nije bio rađen Godišnji plan implementacije za 2015. godinu. Naime, pripreme za realizaciju mnogih projekata započele su tokom 2014. godine pa je bilo evidentno i da će doći do ozbiljnog napretka u implementaciji. Osim toga Akcioni plan za 2013-2015. godinu ostao je prilično nedefinisan u pogledu vrijednosti sredstava koja su trebala biti implementirana u 2015. godini. Što se tiče izvora finansiranja, jasno je da najveći dio ovih sredstava predstavljaju donatorska sredstva, ali to ne umanjuje činjenicu da su i budžetska sredstva višestruko prevazišla ona koja su stajala u Akcionom planu. Opšti zaključak koji se može napraviti jeste da je period 2014. i 2015. godine vjerovatno najvažniji za ostvarenje strateških ciljeva, a izvjesno je i da će 2016. godina znatno doprinijeti ovom trogodišnjem ciklusu. Nakon toga vjerovatno će se stvari vratiti u nekakve redovne okvire realizacije i finansiranja pod uslovom da ne dođe do ozbiljnih ekonomskih i političkih poremećaja.

Sažetak realizacije Strategije u 2016. godini:

Izveštaj o implementaciji Strategije integrisanog razvoja Grada Doboj (2011-2020), odnosno Revidirane strategije (2016-2020) ima za cilj da pokrene sve bitne aktere na razmišljanje i doprinese boljem donošenju odluka o realizaciji strateških prioriteta ekonomskog, društvenog razvoja i zaštite životne sredine, u okviru 4 definisana strateška cilja, odnosno 11 sektorskih ciljeva.

Planom implementacije za 2016. godinu bilo je predviđeno je provođenje 33 projekta ukupne vrijednosti 10.206.000 KM. U 2016. godini započeta je implementacija 21 projekta, od kojih je 4 u cjelini završeno. Procenat realizacije projekata u izvještajnoj godini je visok (64%), prije svega usljed ukupne vrijednosti realizovanih projekata od 12.884.168 KM (126,24%). Vrijednost realizovanih budžetskih sredstava je 3.302.846 KM (planirano 2.566.000), dok je iz eksternih izvora prikupljeno 9.581.322 KM (planirano 7.640.000 KM).

U pogledu ključnih prioriteta i fokusa za prethodnu 2016. godinu, Grad Doboj je u značajnijoj mjeri realizovao projekte deminiranja miniranih područja, izvršio potpunu rekonstrukciju gradske ulice u staroj industrijskoj zoni Usora, energetske efikasne rekonstrukciju jedne gradske osnovne škole, dalju rekonstrukciju, tehničko opremanje i modernizaciju Doma zdravlja, potpunu rekonstrukciju Gradske biblioteke, te uspostavljanje Tehničko-laboratorijskog centra Saobraćajnog fakulteta. Pored značajnog sopstvenog ulaganja, svi ovi projekti realizovani uz veliki doprinos sredstava iz eksternih izvora, što je svakako i mjera uspjeha Gradske uprave, posebno zato što su jedino za rekonstrukciju ulice Nikole Tesle korišćena kreditna sredstva, dok su za sve ostale projekta korišćena donatorska sredstva, odnosno sredstva obezbijeđena kod drugih nivoa vlasti. Ovim projektima povećana je sigurnost građana (Doboj spada u minama najzagađenije prostore u BiH), podignut nivo zdravstvene zaštite, unaprijeđen sistem osnovnoškolskog i visokoškolskog obrazovanja u gradu i stvorene dodatne predispozicije za značajnije investicije u privredni razvoj.

Od važnih projekata kojima se nije pristupilo realizaciji treba istaći projekat uređenja korita rijeke Bosne radi zaštite grada od eventualnih budućih prijetnji od poplave. Mada za realizaciju ovog projekta postoji projektno-tehnička dokumentacija, prepreku i dalje predstavlja neriješeno pitanje koncesije na korito rijeke Bosne, zbog čega nije moguće formulirati finansijsku konstrukciju za realizaciju projekta pa time ni pristupiti njegovoj realizaciji. Takođe, nema pomaka ni oko priprema za definisanje prostora za novu industrijsku zonu s obzirom da Grad još nije došao u posjed zemljišta poljoprivrednih zadruga u stečaju, a ne rasplaže drugim zemljištem pogodnim za ovu namjenu. S obzirom da nema nagovještaja da će u skorijem periodu doći do razrješenja ovih pitanja, moguće je da će se realizacija ovih projekata pomjeriti čak za nekoliko narednih godina.

U pogledu ostvarivanja sektorskih ciljeva, uočava se značajna pozitivna promjena u odnosu na prvi poluperiod implementacije važeće Strategije. Ima više razloga za ovaj napredak, prvenstveno zbog toga što je ovo i prva godina implementacije Revidirane strategije, pa su i projekti i programi konkretnije i realnije postavljeni i definisani prilikom izrade revizije. Takođe se zbog specifičnosti događanja iz prethodne dvije godine mogao naći jači oslonac na eksternim izvorima finansiranja. Uglavnom se da konstatovati da su najuspješnije realizovani sektorski ciljevi u oblasti društvenog razvoja i zaštite životne sredine, dok se još uvijek osjećaju poteškoće oko realizovanja ciljeva u oblasti ekonomskog razvoja. Tu je došlo do značajnog napretka u pogledu odnosa lokalne uprave i privrednog sektora, stvorena je bolja komunikacija i donesen niz odluka o davanju podsticaja lokalnim preduzećima, ali je i dalje evidentan problem nedostatka uređenih industrijskih zona, pa čak i odsutvo promocije Doboja kao privlačne investicione lokacije. Dobar pristup Gradske uprave ogleda se u ulasku u proces BFC sertifikacije jer strogi kriterijumi ovog standarda iziskuju potpunu promjenu stava i ponašanja u cijeloj ovoj sferi. Proces se razvija pozitivnim tokom i trebalo bi da bude okončan dobijanjem sertifikata. U sektoru društvenog razvoja bilježi se napredak u oblasti obrazovanja odraslih u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja, a značajno su unaprijeđeni uslovi za rad sa djecom i mladima dok napredak u pogledu poboljšanja uslova i usluga za socijalno isključene kategorije variraju zavisno od kategorije i planiranog programa/projekta.

3.2. Pregled implementacije Strategije u izvještajnoj 2017. godini

Planom implementacije za 2017. godinu bilo je predviđeno je provođenje 39 projekta ukupne vrijednosti 6.672.000 KM. U 2017. godini započeta je ili nastavljena implementacija 23 projekta u ukupnoj vrijednosti od 3.829.920 KM. Jedan projekat je u potpunosti završen, dok su ostali projekti koji su u implementaciji prvenstveno višegodišnji projekti. Dva nova projekta čija implementacija je započeta 2017. godine su dvogodišnji projekti i oba su uspješno realizovana na godišnjem nivou (izgradnja nove osnovne škole u Podnovlju i projekat Omladinske banke). Procenat realizacije projekata u izvještajnoj godini je 59%, u smislu broja projekata koji su bili u realizaciji u odnosu na broj planiranih projekata. Procenat realizacije u smislu finansijskog plana iznosi 57,40%. Vrijednost realizovanih budžetskih sredstava je 1.576.100 KM od planiranih 2.575.000, a vrijednost realizovanih sredstava iz eksternih izvora je 2.253.820 KM, u odnosu na planiranih 4.097.000 KM.

Od važnih projekata čija realizacija još uvijek nije započela u punom smislu treba istaći projekat uređenja korita rijeke Bosne radi zaštite grada od eventualnih budućih prijetnji od poplave. Za realizaciju ovog projekta postoji projektno-tehnička dokumentacija. Ono što je dobro u vezi ovog projekta je da je Vlada konačno povukla koncesiju koja je deset godina bez ikakvih rezultata bila data stranom investitoru, čime je konačno otvoren prostor za početak aktivnosti uređenja korita rijeke. Štaviše, Grad je putem kreditnog zaduženja obezbijedio 300.000 KM kao polovinu svog učešća u prvoj fazi projekta čišćenja i produbljivanja korita. Vlada je već obezbijedila drugu polovinu. Izabran je i izvođač radova koji je krajem godine započeo radove, ali su oni obustavljeni zbog nepovoljnog vodostaja.

Takođe, nema pomaka ni oko priprema za definisanje prostora za novu industrijsku zonu, s obzirom da Grad još nije došao u posjed zemljišta poljoprivrednih zadruga u stečaju, a ne rasplaže drugim zemljištem pogodnim za ovu namjenu. Kako nema nagovještaja da će u skorijem periodu doći do razrješenja ovih pitanja, moguće je da će se realizacija ovih projekata pomjeriti čak za nekoliko narednih godina.

Najveći uticaj na slab finansijski efekat realizacije Strategije, pa i broj realizovanih projekata ima kašnjenje u realizaciji velikih kapitalnih infrastrukturnih projekata u oblasti vodosnabdijevanja, izgradnje kanizacionih kolektora i precrpne stanice u slivnom području 2. S druge strane, povoljno je to što je pored projektne dokumentacije za početak i realizaciju radova u 2018. godini obezbijeden zavidan iznos kreditnih sredstava, sredstava iz donacija, te usvojena odluka o novom velikom kreditnom zaduženju u 2018. godini za građevinske radove i otkup zemljišta. U zaključku, ovdje je u pitanju kašnjenje realizacije, ali sami projekti nisu dovedeni u pitanje. Posmatrajući dvogodišnji nivo 2017/2018, postoje dobri izgledi da budu ostvareni očekivani rezultati kako u projektnom, tako i u finansijskom pogledu.

Grad Doboj se ponovo suočio sa problemom u izradi prostornog i urbanističkog plana jer je osporen izbor izvođača radova i to putem Republičke inspekcije, što je apsurdno, jer je prethodno u sudskom postupku Grad Doboj dobio ovaj slučaj. Iz navedenog razloga došlo je i do daodatnog smanjenja finansijskih efekata realizacije Strategije. Uprkos činjenici da su se tokom 2017. godine vodile aktivnosti na realizaciji projekta izrade prostornog plana, ovaj projekat u Izvještaju nije stavljen u aktivne, jer je zbog spora došlo do njegovog obustavljanja, a u 2018. godini Grad Doboj će biti u obavezi da prethodno izbranom izvođaču plati kompenzaciju za urađeni posao i nastale troškove.

U nastavku je grafički prikaz finansijske realizacije po sektorima.

Tabela 1. Pregled planiranih naspram ostvarenih projekata u 2017. godini (svi sektori)

PREGLED (potpuno ili djelimično završeni projekti)	Broj projekata	Ukupno	Iz budžeta	Iz eksternih izvora
PLANIRANO				
A. Ukupan broj planiranih projekata	39	6.672.000	2.575.000	4.097.000
% struktura finansiranja od A	100%	100%	38,60%	61,40%
U REALIZACIJI				
B. Ukupan broj u potpuno ili djelimično završenih projekata	23	3.829.920	1.576.100	2.253.820
% potpuno ili djelimično završenih projekata (od A)	59%	57,40%	61,20%	55,00%
% struktura (od B)	100%	100%	41,15%	58,85%
C. Ukupan broj djelimično završenih projekata	22	3.823.420	1.569.600	2.253.820
% djelimično završenih projekata (od A)	56,41%	57,30%	60,95%	55,01%
% struktura (od C)	100%	100%	41,05%	50,95%
D. Ukupan broj potpuno završenih projekata	1	6.500	6.500	0
% potpuno završenih projekata (od A)	2,60%	0,10%	0,25%	-
% struktura (od D)	100%	100,00%	100%	-

Tabela 2. Finansijska projekcija planiranih i ostvarenih projekata raspoređenih po sektorima na osnovu Plana implementacije.

	Oblast	Zbir finansijskih vrednosti projekata		Struktura finansiranja realizovanih projekata	
		Planirano	Realizovano	Budžet (%)	Ostalo (%)
2017.	Društveni razvoj	2.169.000	1.558.920	772.000 (49,50%)	786.920 (50,50%)
	Ekonomski razvoj	198.000	89.500	77.100 (86,15%)	12.400 (13,85%)
	Ekološki razvoj	4.305.000	2.181.500	727.000 (33,33%)	1.454.500 (66,67%)
	Ukupno	6.672.000	3.829.920	1.576.100	2.253.820
	% po planu implementacije	100%	57,40%	41,15%	58,85%

Sektor ekonomskog razvoja

U sektoru ekonomskog razvoja za 2017. godinu planirana je implementacija sedam projekata. Tokom godine radilo se na implementaciji četiri projekta. Jedan projekat je u potpunosti završen. Riječ je o projektu BFC setifikacije, na kojem je Grad Doboj uz pomoć Privredne komore, te GOLD i RAST projekata radio pune dvije godine. Postignut je vrlo visok stepen ispunjenosti kriterijuma. Uz podršku Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Grad Doboj je otvorio Kancelariju za dijasporu koja u budućnosti treba raditi na

povezivanju sa udruženjima i pojedincima izvan Bosne i Hercegovine koji mogu doprinijeti povećanju investicija u dobojsku privredu. Kroz rad Privrednog svjeta rađeno je na umanjenu komunalnih taksi, izradi pravilnika o podsticajima, usaglašeno subvencionisanje kamata na kredite koje će privrednici dizati u svrhu povećanja proizvodnje, izvoza i zapošljavanja, te na promjeni upisne politike u dobojskim srednjim školama koja će biti u primjeni od 2018. godine. Generalno se može zaključiti da je došlo do značajnog napretka u javno-privatnom dijalogu i usaglašavanju međusobnih interesa.

Nepovoljno je to što i dalje traje problem vezan za nemogućnost Grada Doboja da uđe u posjed imovine poljoprivrednih zadruga u stečaju, a time i do prilike da definiše i ustanovi buduće poslovne zone. Na ovaj problem nadovezuje se i novi zastoj u izradi prostorno-planske dokumentacije – prostornog i urbanističkog plana, pošto je Republička inspekcija osporila već izabranog izvođača radova. Grad Doboj će morati raskinuti ugovor te obešteti izvođača za troškove već obavljenog dijela posla.

Tabela 3. Pregled planiranih i ostvarenih projekata u ekonomskom sektoru u 2017. godini

PREGLED (potpuno i djelimično završeni projekti)	Broj projekata	Ukupno	Iz budžeta	Iz eksternih izvora
PLANIRANO				
A. Ukupan broj planiranih projekata	7	198.000	188.000	10.000
% struktura finansiranja od A		100%	95,00%	5,00%
U REALIZACIJI				
B. Ukupan broj u potpuno ili djelimično završenih projekata	4	89.500	77.100	12.400
% u potpuno ili djelimično završenih projekata (od A)	57,15%	70,56%	41,00%	124,00%
% struktura (od B)	100%	100%	85,50%	13,85%
C. Ukupan broj djelimično završenih projekata	3	83.000	70.600	12.400
% djelimično završenih projekata (od A)	42,85%	41,90%	37,55%	124,00%
% struktura (od C)	100%	100%	85,00%	15,00%
D. Ukupan broj potpuno završenih projekata	1	6.500	6.500	-
% potpuno završenih projekata (od A)	14,30%	3,30%	3,45%	-
% struktura (od D)	100%	100%	100%	-

Društveni sektor

U društvenom sektoru za 2017. godinu planirano je dvanaest projekata. Deset projekata bilo je u realizaciji. Iako su dva projekta realizovana u potpunosti na godišnjem nivou, radi se o dvogodišnjim projektima pa nisu svrstani u kategoriju završenih. Investiciono najznačajniji je projekat izradnje nove osnovne škole u naselju Podnovlje u okviru kojeg je u nastavku planirana i izgradnja fiskulturne sale. Veoma je važno da su za ovaj projekat obezbijeđena i ozbiljna donatorska sredstva u vrijednosti većoj od 400.000 KM i to od donatora kojem je ovo bio četvrti veliki investicioni projekat u Doboju (nakon završetka Centra za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju, dječijeg vrtića u Starom gradu i energetski efikasne rekonstrukcije škole Sveti Sava u Doboju). Iako skroman po finansijskoj vrijednosti, veoma je značajan projekat Omladinske banke realizovan sa organizacijom Mozaik, jer je projekat namijenjen razvoju omladinskog preduzetništva putem kojeg su neformalne grupe mladih kandidovale i realizovale društveno korisne projekte. Krenula je i implementacija

projekta organizacije World Vision, čiju ciljnu grupu čine lica sa invaliditetom a putem kojeg se obezbjeđuju sredstva za ekonomsko jačanje korisnika. Ovim projektom se ujedno utiče i na realizaciju Akcionog plana za lica sa invaliditetom

Treba posebno naglasiti i projekat rekonstrukcije glavne saobraćajnice u gradskoj mjesnoj zajednici Čaršija, koji nije bio planiran Godišnjim planom implementacije, pa se stoga nije našao u tabelarnom pregledu finansijskih rezultata, ali predstavlja veliki doprinos unapređenju infrastrukture u najvećoj gradskoj povratničkoj mjesnoj zajednici. Grad Doboj je dao svoje učešće u realizaciji projekta obezbijevivši 30% investicionih sredstava. Glavni investitor bilo je Federalno ministarstvo za raseljene osobe i izbjeglice.

Tabela 4. Pregled planiranih i ostvarenih projekata u društvenom sektoru 2017. godini.

PREGLED (potpuno i djelimično završeni projekti)	Broj projekata	Ukupno	Iz budžeta	Iz eksternih izvora
PLANIRANO				
A. Ukupan broj planiranih projekata	12	2.169.000	895.000	1.274.000
% struktura finansiranja od A	100%	100%	41,25%	58,75 %
U REALIZACIJI				
B. Ukupan broj potpuno ili djelimično završenih projekata	10	1.558.920	772.000	786.920
% potpuno ili djelimično završenih projekata (od A)	83,35%	71,85%	86,25%	61,75%
% struktura (od B)	100%	100%	49,50%	50,60%
C. Ukupan broj djelimično završenih projekata	10	1.558.920	772.000	786.920
% djelimično završenih projekata (od A)	83,35%	71,85%	86,25%	61,75%
% struktura (od C)	100%	100%	49,50%	50,60%
D. Ukupan broj potpuno završenih projekata	0	-	-	-
% potpuno završenih projekata (od A)	-	-	-	-
% struktura (od D)	-	-	-	-

Sektor zaštite životne sredine

U sektoru zaštite životne sredine za 2017. godinu planirano dvadeset projekata, od kojih je samo devet ušlo u realizaciju. Za realizaciju projekata bilo je planirano 4.305.000 KM, a izdvojeno je 2.181.500 KM. Na skromne rezultate u ovom sektoru sa najvećim investicionim potrebama uticalo je nekoliko faktora, a prije svega su vezani za obezbjeđenje eksternih izvora finansiranja – kredita i donacija. Pritom, treba naglasiti da iz perspektive 2018. godine ovome ne treba davati dramatičnu notu. Naime, tokom 2017. godine urađene su značajne pripremne aktivnosti za realizaciju projekata u ovom sektoru: urađena projektna dokumentacija, obezbijeđen dio eksternih sredstava, razriješen problem koncesije na korito rijeke Bosne. Sa početkom 2018. godine obezbijeđena su nova donatorska sredstva i donesena odluka o velikom novom kreditnom zaduženju sa prvenstvenom namjenom da se realizuju kapitalni infrastrukturni projekti. Značajna budžetska sredstva su obezbijeđena za projekte jačanja sistema civilne zaštite, a intenzivno se traga i za eksternim, prvenstveno donatorskim sredstvima za ovu namjenu.

Napredak je napravljen na polju sanacije divljih deponija uklanjanjem otpada sa najveće divlje deponije na teritoriji grada u Čivčijama Bukovačkim. Važno je istaći projekat priključenje sistema centralnog grijanja osnovne škole u Ševarlijama na geotermalni izvor za koji je sredstva obezbijedila Češka razvojna agencija koja je u ranijem periodu finansirala i istraživanja geotermalnih izvorišta. Ovim će Doboju postati lider u ovoj oblasti, što pruža priliku da škola u Ševarlijama bude ogledna škola u cijeloj Bosni i Hercegovini

Tabela 5. Pregled planiranih i ostvarenih projekata u sektoru zaštite životne sredine u 2017. godini

PREGLED (potpuno ili djelimično završeni projekti)	Broj projekata	Ukupno	Iz budžeta	Iz eksternih izvora
PLANIRANO				
A. Ukupan broj planiranih projekata	20	4.305.000	1.492.000	2.813.000
% struktura finansiranja od A	100%	100%	34,65%	65,35%
U REALIZACIJI				
B. Ukupan broj potpuno ili djelimično završenih projekata	9	2.181.500	727.000	1.454.500
% potpuno ili djelimično završenih projekata (od A)	45,00%	50,67%	48,72%	51,71%
% struktura (od B)	100%	100%	33,33%	66,67%
C. Ukupan broj djelimično završenih projekata	9	2.181.500	727.000	1.454.500
% djelimično završenih projekata (od A)	45,00%	50,67%	48,72%	51,71%
% struktura (od C)	100%	25,10%	33,33%	66,66%
D. Ukupan broj potpuno završenih projekata	-	-	-	-
% potpuno završenih projekata (od A)	-	-	-	-
% struktura (od D)	-	-	-	-

3.3 Ključni rezultati i ostvareni progres

Na snovu brojčanih parametara realizacije Strategije evidentno je da su ostvareni rezultati znatno ispod projekcije za 2017. godinu i to u sva tri strateška sektora. Na ovu situaciju uticalo je nekoliko faktora, prije svega smanjenje sredstava za strateške projekte iz eksternih izvora. Treba naglasiti da su eksterni izvori finansiranja veliki pokretač finansiranja iz budžetskih stavki, a vrlo često budžetska sredstva „miruju“ upravo zato što se čeka priliv sredstava iz eksternih izvora, jer je određene projekte besmisleno realizovati bez zatvorene finansijske konstrukcije. Rezultati implementacije Strategije u Doboju tokom 2017. godine upravo bi se mogli nazvati „žrtvom“ takve situacije. No to ne znači da se tokom 2017. godine nije aktivno radilo na stvaranju uslova da se krene u realizaciju važnih projekata.

Kapitalni projekti u Doboju vezani su za nastojanje da se stvore uslovi za novi investicioni zamah i da se stvore uslovi za bezbjednost građana i imovine, a time i privrednika i investitora od mogućih nepovoljnih prirodnih nepogoda, prije svega imajući u vidu razorne posljedice poplave iz 2014. godine. U cilju predupređenja mogućih nepovoljnih uticaja, Grad Doboju je razvio programe i donio mjere kako bi obezbijedio uslove za nesmetan razvoj. Tokom 2017. godine urađene su značajne pripremne aktivnosti za realizaciju važnih projekata: urađena je projektna dokumentacija, obezbijeđen dio eksternih sredstava, razriješen problem koncesije na korito rijeke Bosne. Sa početkom 2018. godine obezbijeđena su nova donatorska sredstva i donesena odluka o velikom novom kreditnom zaduženju sa prvenstvenom namjenom da se realizuju kapitalni

infrastrukturni projekti. Značajna budžetska sredstva su obezbijeđena za projekte jačanja sistema civilne zaštite, a intenzivno se traga i za eksternim, prvenstveno donatorskim sredstvima za ovu namjenu.

Ulazak u proces BFC sertifikacije i onačna sertifikacija krajem 2017. godine, zatim pristupanje projektima MEG, LIR i HRAST doprinijeli su promjeni paradigme lokalne uprave u smislu ustrojavanja istinskog servisa za građane i privrednike. Ovi procesi i projekti su još uvijek u toku, ali se već osjeća promjena u kvalitetu pružanja usluga zbog širokog obuhvata većeg segmenta uprave ovim projektima koji tjeraju sve aktere da unapređuju svoj rad.

Nastavlja trend unapređenja saradnje sa privrednim sektorom. Kroz rad Privrednog svjeta rađeno je na umanjenu komunalnih taksi, izradi pravilnika o podsticajima, usaglašeno subvencionisanje kamata na kredite koje će privrednici dizati u svrhu povećanja proizvodnje, izvoza i zapošljavanja, te na promjeni upisne politike u dobojskim srednjim školama koja će biti u primjeni od 2018. godine. Generalno se može zaključiti da je došlo do značajnog napretka u javno-privatnom dijalogu i usaglašavanju međusobnih interesa.

Ekonomski razvoj

Sektorski cilj 1: Poboljšano poslovno okruženje i razvijeni instrumenti podrške privredi. Tokom izvještajnog perioda lokalna uprava je nastavila aktivnosti te dovela do kraja proces BFC sertifikacije koje treba u krajnjoj instanci da dovede do stvaranja ambijenta koji će biti atraktivan novim investitorima. Lokalna uprava je reorganizovala svoj rad i priprema uslove koji mijenjaju pristup prema investitorima; ojačano je međusobno povjerenje sa lokalnim poslovnim sektorom i doneseno nekoliko važnih odluka vezanih za smanjenje komunalnih taksi, obezbjeđenje sredstava za subvenciju kamata za kredite koje privrednici uzimaju u svrhu razvoja poslovne aktivnosti i zapošljavanja, te aktivan rad na unapređenju upisne politike u svrhu zadovoljenja potreba tržišta rada u Doboju.

Zabrinjavajuće je da nije došlo do pomaka oko stvaranja uslova za izgradnju nove industrijske zone zato što Grad još uvijek nije ušao u posjed zemljišta poljoprivrednih zadruga u stečaju na koje ima zakonsko pravo, a što zavisi od odluke Vlade. Bez ovoga Grad nije u mogućnosti da obezbijedi lokacije za izgradnju zona. U međuvremenu se čine napori da se o postojeću zonu uvede što veći broj subjekata, što ide dobrom dinamikom.

Sektorski cilj 2: Privučene veće investicije, prvenstveno u oblastima industrije, distribucije i transporta.

Zapaža se živost nekoliko privrednih subjekata u vidu povećanja investicija u proširenje proizvodnje, na što je Grad donio mjere podrške takvim subjektima kako bi im pomogao u razvoju. Strani investitori koji već grade nove kapacitete su nastavili ili privode kraju svoje investicije. Ostvareni su kontakti sa novim potencijalnim investitorima, ali pregovori nisu finalizovani u izvještajnom periodu.

Naročita živost može se uočiti u oblasti usluga u vidu stalnog povećanja broja subjekata u ugostiteljstvu, trgovini, servisima i zanatstvu. Postoji ozbiljan interes da dođe do povećanja investicija u ugostiteljstvu.

Sektorski cilj 3: Povećanje obima poljoprivredne proizvodnje i radne angažovanosti seoskog stanovništva.

Poljoprivreda je pretrpjela veliku štetu u prethodnom periodu usljed poplava i drugih nepovoljnih meteoroloških uslova i još uvijek je na putu oporavka. Nekoliko organizacija je u postpoplavnom periodu pružilo podršku unapređenju poljoprivredne proizvodnje podjelom plastenika, sadnica, mehanizacije i drugih sredstava, a Grad Doboj je pružio podršku kroz sufinansiranje projekata i davanje podsticaja. Tokom 2017. godine pružena je podrška organizacijama civilnog društva koje su aktivne u ovom segmentu, a politika podrške nastaviće se i u budućnosti. Još uvijek se čeka početak rada kapaciteta za preradu poljoprivrednih proizvoda kako bi se u potpunosti razvili kooperantski odnosi u oblasti proizvodnje povrća, voća, a u budućnosti vjerovatno i proizvodnje suncokreta.

Društveni razvoj

Sektorski cilj 1: Unapređene mogućnosti obrazovanja odraslih u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja.

Na ovom planu Grad Doboj je sigurno među lokalnim zajednicama koje imaju razvijene moderne mehanizme za pristup rješavanju ovog posebno ozbiljnog problema sa kojim se suočavaju nezaposleni nakon vrlo neuspješnog procesa privatizacije i dugogodišnjeg tavorjenja u pogledu novih investicija. Uspostavljeno je strateško partnerstvo za rješavanje problema nezaposlenosti i socijalne isključenosti. Doboj posjeduje Lokalni savjet za obrazovanje odraslih, Strategiju obrazovanja i operativan Centar za cjeloživotno učenje. Centar za cjeloživotno učenje obezbijedio je nova donatorska sredstva za sljedeći ciklus obuke radne snage, a Grad Doboj kao partner u projektu obezbjeđuje sufinansiranje i druge mehanizme podrške. Implementacija projekta započela je krajem 2016. godine i nastavljena tokom 2017. godine obukama za zapošljavanje u tekstilnoj struci. U okviru drugog ciklusa vrši se obuka kandidata za Web design:

Sektorski cilj 2: Unapređeni uslovi za rad sa djecom i mladim.

Ovo je jedan od sektorskih ciljeva koji bilježi najbolje rezultate. Ne samo da je u prethodnom periodu nakon poplave izvršena obnova većine školskih objekata i vrtića, uspostavljen Centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju, rekonstrukcije jednog javnog vrtića, energetske efikasne rekonstrukcije školskog objekta najveće škole u Doboju, nego se tokom 2017. godine išlo i dalje – Krenulo se u izgradnju potpuno novog školskog objekta u Doboju, prvog poslije nekoliko decenija. Većinu sredstava za projekat obezbijedio je Grad Doboj, ali su istovremeno obezbijeđena i donatorska sredstva u vrijednosti od preko 400.000 KM. Nadležno ministarstvo osiguralo je sredstva za energetske efikasnu rekonstrukciju još jednog školskog objekta. Rekonstrukcija je obavljena tokom 2017. godine.

Grad Doboj je pristupio i projektu Omladinske banke putem kojeg će tokom dvije godine u partnerstvu sa organizacijom Mozaik sufinansirati kreativne društveno korisne projekte koje predlože mladi iz Doboja, a već dugi niz godina Doboj je u projektu Pro-Budućnost koji ima snažnu komponentu rada sa mladima. Uz brojne sportske klubove koji se finansiraju putem Sportsko saveza, može se slobodno konstatovati da Grad Doboj mladim nudi ozbiljne i raznovrsne mogućnosti za kreativno izražavanje i socijalizaciju.

Ne treba zaboraviti ni da Doboj već nekoliko godina daje podršku implementaciji projekta obuke programera koju sprovodi organizacija BILD. Projekat je već izveo generacije programera koji nalaze zaposlenje čak i u lokalnim IT firmama.

Sektorski cilj 3: Poboljšani uslovi i usluge za socijalno isključene i ranjive kategorije. S obzirom na heterogenost kategorija koje spadaju u ovu oblast, postoje polja na kojima se mogu uočiti značajni pozitivni pomaci, kao i ona u kojima su pozitivna pomijeranja manja ili ih uopšte nema. Dobro je što se ovom oblašću bave mnogobrojne organizacije i institucije pa je moguće pronaći partnere za različite projekte pomoći i podrške. Jedan od ključnih dokumenata koji je Doboj usvojio u prethodnom periodu je Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti koji predstavlja okosnicu za izradu i realizaciju projekata u ovoj oblasti. Doboj je dao podršku organizacijama koje su pripremile projektne prijedloge prema donatorima na osnovu ovog akcionog plana i obezbijediće sufinansiranje za projekte koji budu odobreni. U oblasti zdravstvene zaštite urađen je veliki projekat prilagođavanja prostora u Domu zdravlja koji im će se stvoriti mogućnosti za pružanje različitih novih vidova zdravstvenih usluga. Centar za djecu i omladinu sa smetnjama u razvoju ima posebno mjesto jer pored pružanja usluga dnevnog centra on ujedno omogućuje inkluzivni pristup u radu sa ovom posebno ranjivom kategorijom mladih. Odnos prema nezaposlenim licima odslikava se kroz Centar za cjeloživotno učenje. Za socijalno najugroženije kategorije stanovništva, pred Centra za socijalni rad postoje i kontinuirane usluge javne kuhinje.

Sektor zaštite i unapređenja životne sredine

Sektorski cilj 1: Povećana pokrivenost stanovništva vodovodnom i kanalizacionom mrežom. Nakon što su u 2014. i 2015. godini urađeni značajni projekti rekonstrukcije vodovodne i kanalizacione mreže i pumpnih postrojenja, u 2016. godini pristupilo se izradi projektne dokumentacije neophodne da bi se u narednom periodu mogli realizovati razvojni planovi Grada Doboja. Naime, postojeći vodovodni i kanalizacioni kapaciteti iskorišćeni su do svojih limita. Cijelo južno urbano područje – prostor najintenzivnije izgradnje, suočava se sa poteškoćama u pružanju komunalnih usluga. Posebno je akutan problem potkapacitiranosti kanalizacije. Stoga je Doboja dao da se izrade projekti za prevazilaženje ovog problema koji su definisali do nivo izvođačkog projekta, faze neophodne za rješavanje postojećih problema. Projekti obuhvataju trase, pozicije i kapacitet kolektora, precrpnih stanica, razdvajanje oborinskih i fekalnih voda i izgradnju prečistača. Radi se o budućim kapitalnim projektima, koji iziskuju kapitalna ulaganja, za koje će biti potrebne desetine miliona maraka budžetskih, kreditnih i donatorskih sredstava do kojih nije moguće doći bez potrebne projektne dokumentacije.

Tokom 2017. godine radilo se na sklapanju finansijske konstrukcije za početak realizacije ovih projekata. Sprovedena je procedura za obezbijeđenje značajnih kreditnih sredstava te planirana budžetska sredstva u 2018. godini za početak realizacije, a kroz MEG projekat treba da budu obezbijeđena sredstva za povećanje kapaciteta vodosnabdijevanja.

Sektorski cilj 2: Smanjeni rizici od elementarnih nepogoda i drugih opasnosti.

Veoma važna promjena u 2017. godini je konačno povlačenje koncesije na korito rijeke Bosne koje je bila velika prepreka za početak radova uređenja korita rijeke u cilju zaštite od plavljenja. Uz to, u saradnji sa nadležnim ministarstvom dogovoreno je zajedničko ulaganje u vrijednosti od 600.000 KM za prvu intervenciju na kritičnom potezu korita rijeke. U saradnji sa UNDP LIR projektom formiran je projektni zadatak nakon kojeg slijedi i izrada projektne dokumentacije za uređenje tri kritična vodotoka pritoka rijeke Bosne. Za očekivati je da će po izradi projektne dokumentacije bar jedan od ova tri vodotoka biti i predmet realizacije. Kroz projekat međupštinske saradnje koji je finansiran od strane Vijeća Evrope urađena je obuka pripadnika dobrovoljnih vatrogasnih društava iz Doboja i tri susjedne opštine.

Sektorski cilj 3: Unapređenje upravljanja čvrstim otpadom.

Ovdje je svakako značajno istaći ustrojavanje Regionalne sanitarne deponije kao organizovanog sistema upravljanja otpadom. Nakon što je preduzeće osnovano prethodne 2015. godine, u 2016. i 2017. godini ono je uspješno poslovalo i prihvata otpada iz više susjednih opština, iz oba entiteta, uključenih u ovaj projekat. Istovremeno se radi na rješavanju imovinskih pitanja kako bi se obezbijedila planiranja buduća cjelina ali ovaj proces ni na koji način ne ometa trenutno funkcionisanje deponije.

U okviru LIR projekta radilo se i na proširenju sistema organizovanog odvoza smeća, uklanjanju najveće divlje deponije na gradskom području, te na edukaciji stanovništva. Postoji još uvijek širok prostor za proširenje u ovoj oblasti, a pogotovu na pitanju selekcije otpada na kojem se u ovom periodu vrlo malo napredovalo.

Sektorski cilj 4: Povećana energetska efikasnost i korišćenje obnovljivih izvora energije i zaštita vazduha.

Osnova za djelovanje u ovoj oblasti predstavlja SEAP. Urađeno je mapiranje javnih i privatnih objekata u gradu Doboju radi identifikacije potreba. Značajno je da se svi novi objekti već rade prema važećim standardima i da je rekonstrukcija javnih objekata nakon poplave takođe urađena prema standardima. Projekti izgradnje novih javnih objekata i rekonstrukcije postojećih koji su izvedeni u 2017. godini rađeni uz primjenu mjera energetske efikasnosti.

Projekat priključenja područne škole u Ševarlijama na termalni izvor konačno je realizovan 2017. godine.

Sektorski cilj 5: Uređena prostorno-planska i ekološka dokumentacija.

Prostorni i Urbanistički plan Grada Doboja i dalje se suočavaju sa preprekama zbog žalbe jedne od firmi koje su konkurisale na javnom pozivu. Iako je Grad Doboj dobio sudski postupak po žalbi. Ugovor koji je potpisan sa izvođačem konačno je oboren od strane Republičke inspekcije, zbog čega je ugovor morao biti raskinut Grad Doboj je iz tog razloga trenutno potpuno oslonjen na važeće ili nove regulacione planove. Osnovu za implementaciju mjera i projekata u oblasti zaštite životne sredine predstavlja SEAP, koji je usvojen 2015. godine.

3.4. Vertikalna i horizontalna usklađenost i nivo integrisanosti

Prilikom izrade Revidirane strategije Grada Doboja u periodu od 2016-2020. godine uspostavljena je vertikalna usklađenost s nizom dokumenata strateškog karaktera na višim nivoima prema sektorima.

Ekonomski razvoj:

Prvi strateški cilj u saglasnosti je sa strateškim ciljevima sadržanim u Strategiji i politici razvoja industrije u Republici Srpskoj za period 2014-2018, posebno sa sljedećim strateškim ciljevima:

1. Poboljšati poslovno okruženje i povećati investicije u industriju;
3. Revitalizacija industrije;
4. Povećati zaposlenost u industriji.

Drugi strateški cilj u saglasnosti je sa prvim i petim strateškim ciljem Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za period 2015-2020. godine:

1. Povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje i obezbjeđenje stabilnosti dohotka poljoprivrednih proizvođača;
5. Uravnotežen integralni ruralni razvoj.

Društveni razvoj:

U okviru plana društvenog razvoja predviđene programske intervencije se direktno oslanjaju na prioritete pravce djelovanja i ciljeve razvoja identifikovane u okviru strateško-planskih dokumenata i zakonske regulative viših nivoa i to:

- **Strategija razvoja kulture RS**, u odnosu na cilj Unaprijeđeni uslovi za rad sa djecom i mladim i razvoj infrastrukture i sadržaja u oblasti kulture i sporta;
- **Strategija razvoja lokalne samouprave RS**, u odnosu na Strateški cilj 3./Osiguranje dostupnosti i kvaliteta javnih usluga za sve građane;
- **Strategija razvoja sporta RS**, gdje se veze ogledaju prvenstveno u odnosu na unaprijeđene uslove za rad sa djecom i mladim i razvoj infrastrukture i sadržaja u oblasti kulture i sporta;
- **Strategija razvoja obrazovanja RS**, posebno u odnosu na unaprijeđene mogućnosti obrazovanja odraslih u svrhu zapošljavanja i samozapošljavanja.
- Strategija naučnog i tehnološkog razvoja RS, gdje se u okviru Opštih ciljeva naučnog i tehnološkog razvoja RS navodi razvoj ljudskih resursa.
- Što se tiče socijalne zaštite, veze se ogledaju prvenstveno u odnosu na zakonsku regulativu, odnosno na **Zakon o socijalnoj zaštiti** i **Zakon o dječijoj zaštiti**, te na ostale srodne zakone i podzakonske akte u ovoj oblasti.

Sektor zaštite i unapređenja životne sredine

Najznačajniji strateški dokumenti iz ove oblasti su:

- **Prostorni plan RS**, gdje je u okviru drugog od Posebnih ciljeva razvoj usmjerava ka većoj koheziji prostora putem razvoja i poboljšanja infrastrukturnih mreža kao i povećanja dostupnosti javnim službama, a u okviru šestog Posebnog cilja definiše Zaštita i unapređivanje životne sredine, čuvanje i poboljšanje stanja prirodnih i kulturnih vrijednosti i jačanje identiteta Republike Srpske. Nadalje, rješavanje problema deponovanja otpada, kao i Zaštita i unapređivanje područja prirodnih vrijednosti definisanjem prostora, te Identifikacija i zaštita kulturno-istorijskog naslijeđa.
- **Strategija zaštite prirode RS**, gdje se veze primarno uspostavljaju sa Strateškim ciljevima 2./Održivo korištenje prirodnih resursa i 3./Smanjenje pritisaka na biološku i geološku raznovrsnost Republike Srpske.
- **Strategija integralnog upravljanja vodama RS**, prvenstveno u odnosu na Opšte ciljeve 2./ Povećanje korišćenja i uređenja raspoloživih resursa u ekološki, socijalno i ekonomski prihvatljivim granicama i 3./ Povećanje efikasnosti i racionalizacije upotrebe vode u skladu sa ograničenjima koja se postavljaju na planu sve ograničenijih resursa i sve složenijih interakcija sa drugim sistemima u sistemskom okruženju. Osim toga, bitne veze se prepoznaju i u odnosu na Posebne ciljeve ove Strategije i to, u prvom redu, P1./ Unapređivanje svih vidova racionalnog i integralnog korišćenja voda zaštite voda i zaštite od voda i P5./ Planska racionalizacija korišćenja voda u svim sferama, polazeći od činjenice da Republika Srpska nije bogata vodom i da je voda dobro od opšteg interesa.
- Osim toga, realizacijom navedenih ciljeva pomenute Strategije upravljanja vodama, ostvaruju se i specifične svrhe Zakona o vodama RS, posebno one koje se odnose na Postizanje održivog korišćenja voda i Osiguranje pravičnog pristupa vodama.
- **Strategija razvoja lokalne samouprave**, gdje se veze uočavaju u odnosu na strateške ciljeve 2./ Odgovorno i proaktivno upravljanje javnim poslovima i lokalnim razvojem i 3./ Osiguranje dostupnosti i kvaliteta javnih usluga za sve građane.
- **Akcioni plan energetske efikasnosti RS do 2018. godine**, gdje se u okviru indikativnog cilja uštede energije (od 9%), kao neke od prioritetnih mjera za sektor usluga, gdje spadaju i javni objekti, definiše energetska obnovna postojećih i izgradnja novih zgrada prema principima energetske efikasnosti. Istovremeno, kao međusektorske mjere je definisana i mjera energetska efikasnost u jedinicama lokalne samouprave.

3.5 Institucionalni kapaciteti Gradske uprave i saradnja sa bitnim akterima

Poslove centralne koordinacione jedinice za upravljanje razvojnim aktivnostima (JURA) u Doboju vodi Odsjek za strateško planiranje i investicije u okviru Odjeljenja za strateško planiranje, evropske integracije i lokalni ekonomski razvoj. U skladu sa Sistematizacijom radnih mjesta, Odsjek ima pet zaposlenih s tim da joj neformalno podršku daju i drugi zaposleni u Odjeljenju posebno kada je u pitanju rad na ispunjavanju kriterijuma velikih i važnih projekata kao što su BFC SEE, UNDP MEG i sl. Važna je činjenica da su zaštita životne sredine i implementacija SEAP-a u nadležnost drugog odsjeka u okviru istog odjeljenja, a imajući u vidu da zaštita životne sredine čini znatan segment Strategije, što uveliko olakšava koordinaciju implementacije projekata i prikupljanja informacija.

Jedinica je multiservis koja pored strateškog planiranja radi i izvještavanje, praćenje implementacije, koordinaciju projekata, izradu projektnih aplikacija i niz drugih aktivnosti.

Ostvarenju strateških ciljeva u izvještajnom periodu posebno su doprinijeli brojni međunarodni donatori i agencije za implementaciju od kojih se posebno moraju istaći USAID, EUCOM i UNDP koji je radio na implementaciji nekoliko miliona vrijednih projekata oporavka od poplava finansiranog od strane Evropske unije. U implementaciji su aktivnu ulogu imale organizacije civilnog društva, kako međunarodne poput CRS, WVI, tako i domaće odnosno lokalne: LAG regije Doboje, Europlus, MDP inicijative i druge.

Doboj je uključen u nekoliko projekata koji su fokusirani na unapređenje poslovnog ambijenta, rada lokalne uprve i pružanja komunalnih usluga građanima kao što su BFC sertifikacija, MEG, RAST i LIR u kojima Jedinica za upravljanje razvojem ima ulogu centralne jedinice za koordinaciju aktivnosti, a obavlja i posao tehničkog servisa Privrednog savjeta Grada Doboj. Odsjek svoje aktivnosti sprovodi u saradnji sa drugim odjeljenjima i službama, a najviše sa Odjeljenjem za privredu i društvene djelatnosti.

4. KLJUČNI MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI

Na području Grada Doboj živi približno 70.000 stanovnika od kojih je oko 30.000 u urbanom, a 40.000 u ruralnom dijelu teritorije. U 2016. godini Doboj je imao ukupno 10.006 zaposlenih, od čega je u privrednim društvima bilo zaposleno 5.126, u sektoru samostalnog preduzetništva 1.745, a u javnom sektoru 3.135. Poslovni sektor zapošljava 68,6%, a javni 31,3 % ukupno zaposlenih. Broj lica koja aktivno traže posao je 6.146. Stopa nezaposlenosti iznosi 38,05%.

(Napomena: Još nisu objavljeni zvanični podaci za 2017. godinu).

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Stepen realizacije Revidirane strategije u 2017. godini može se smatrati prilično niskim, kako u pogledu broja realizovanih projekata tako i sa finansijskog aspekta, jer su realizovana sredstva upola manja od planiranih, što je razočaravajuće, posebno u svjetlu prethodne 2016. godine kada su znatno premašena planirana sredstva kako ona iz budžeta, tako i ona iz eksternih izvora. No, statistički podaci ne reflektuju na adekvatan način stvarnu dinamiku aktivnosti sprovedenih tokom godine koja se može opisati kao priprema za snažan investicioni zamah u 2018. godini. Glavna aktivnost odnosila se na obezbjeđenje finansijskih sredstava iz eksternih izvora na što će se adekvatno odgovoriti budžetskim sredstvima u 2018. godini. I u ovom periodu su se nastavile poteškoće oko pokretanja određenih projekata i to preventivno onih čija je implementacija i ranije bila prolongirana (industrijska zona, prostorni i urbanistički plan i sl.). Pored zaostajanja u implementaciji određenih projekata u ekonomskom sektoru, koji je na izvjestan način i centralna tačka i okosnica Strategije, posebno je zabrinjavajuće što nije započeta implementacija važnih projekata zaštite Grada od budućih prijetnji od poplave. Raduje činjenica da je konačno došlo do povlačenja koncesije na korito rijeke Bosne čime je otvoren put za početak aktivnosti uređenja.

U smislu poboljšanje procesa i rezultata implementacije Strategije, već se tokom rada na reviziji, odnosno pripremom petogodišnjih i trogodišnjih planova vodilo računa o što realnijem finansijskom planiranju budžeta i eksternih izvora finansiranja; kvalitetnijoj pripremi projektnih prijedloga za apliciranje na dostupne eksterne izvore finansiranja; koordinaciji procesa pripreme gradskog budžeta i narednog plana implementacije 1+2; uspostavljanju sistema kontinuiranog praćenja implementacije Strategije, uključujući namjenske baze podataka i pomoćne alate; unapređenju jačanja saradnje poslovnog sektora i jedinice za upravljanje razvojem tokom ciklusa planiranja kao i zajedničkih javno-privatnih partnerstava ili projekata međuopštinske saradnje; formalnoj sistematizaciji/popunjavanju radnih mjesta stručnim osobama; jačanju kapaciteta JURA i službi/odjeljenja za komunikaciju sa eksternim razvojnim akterima, višim nivoima vlasti i donatorima i slično.

Veoma je značajno što je Grad Doboj ušao i okončao proces BFC sertifikacije, jer time ne samo da je izrazio svoju namjeru da unaprijedi poslovno okruženje, nego se i praktično obavezao da ustroji Gradsku upravu u skladu sa visokim profesionalnim standardima. Pristupanje MEG i RAST projektima stvorilo je dodatne obaveze i to ne samo u aspektu odnosa prema poslovnom okruženju nego i svim drugim oblastima pružanja usluga građanima. Ovaj pristup ima blagotvorno dejstvo i na dinamiku implementacije strateških ciljeva, odnosno projekata koji vode njihovom ostvarenju, jer svi ovi projekti insistiraju na strateškom pristupu integrisanog razvoja odnosu u rješavanju potreba zajednice, a finansijska komponenta podrške u okviru ovih projekata insistira na implementaciji strateških projekata.

U ostvarivanju strateških i sektorskih ciljeva neophodno je uspostaviti još snažniji oslonac na organizacije civilnog društva, jačati njihov kapacitet i spremnost da odgovore na potrebe društva artikulirane u strateškim projektima, te tražiti njihovo angažovanje oko rješavanja razvojnih pitanja. Postoje odlični pozitivni primjeri gdje su organizacije civilnog društva doprinijele bitnoj promjeni stvarnosti.

Na polju javno-privatnog dijaloga nužno je dalje raditi na uspostavljanju povjerenja i zajedničkog planiranja rješavanja pitanja i problema koji opterećuju poslovni sektor te uspostaviti zajednički nastup kada se radi o opštem interesu i interesu zajednice, bilo da je u pitanju nekakva prijetnja tom interesu, bilo da je u pitanju mogućnost ostvarivanja nekog interesa, pomoći i sl.

Na polju zaštite bezbjednosti građana i zaštite životne sredine i dalje predstoje veliki zadaci i ozbiljne investicije kapitalnog značaja. Veoma je pozitivno što je Doboj u prethodnim godinama izradio ključnu projektnu dokumentaciju kao nužan preduslov za realizaciju ovakvih projekata, kao i da nastavlja sa izradom nove potrebne dokumentacije, jer to sada pruža osnovu za traganje za finansijskim sredstvima iz eksternih izvora koja će zajedno sa planiranim budžetskim sredstvima dovesti do realizacije projekata i rješavanja potreba i problema u ovom vrlo važnom aspektu za zajednicu.

O B R A Z L O Ž E N J E

Obaveza izvještavanja Skupštine Grada Doboj o ostvarenju godišnjeg plana implementacije Strategije integrisanog razvoja 2011-2020. proizašla je iz pristupnja Grada Doboj UNDP-ovom ILDP projektu kojim je usvojena MiPRO metodologija strateškog planiranja, a potvrđena je kao obavezna aktivnost pristupanjem projektu BFC sertifikacije i prihvatanjem BFC SEE standarda kao i učešćem Grada Doboj u UNDP-ovom MEG projektu.

Obrađivač:

Odjeljenje za strateško planiranje,

evropske integracije i

lokalni ekonomski razvoj